

از چغاگلان تا وال استریت

تاریخ شهرنشینی در جهان

مؤلفان

محمد صالح شکوهی بیدهندی
استادیار شهرسازی - دانشگاه علم و صنعت ایران

محسن عزیزیان غروی

سرشناسه	شکوهی بیدهندی، محمد صالح، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	از چغاگلان تا وال استریت: تاریخ شهرنشینی در جهان،
مشخصات نشر	مؤلف: محمد صالح شکوهی بیدهندی، محسن عزیزیان غروی،
مشخصات ظاهری	تهران: سازمان جهاد دانشگاهی تهران، انتشارات، ۱۴۰۰.
شابک	۲۵۴: ص. مصور (بخشی رنگی)، نقشه (بخشی رنگی).
وضعیت فهرست نویسی	۹: ۵۸۳-۱۳۳-۶۰۰-۹۷۸
یادداشت: کتابنامه	فیبا:
عنوان دیگر	کتابنامه: ص. ۲۲۷-۲۵۴.
موضوع	تاریخ شهرنشینی در جهان.
موضوع	شهرنشینی - تاریخ
موضوع	Urbanization -- History
موضوع	شهرسازی - تاریخ
موضوع	City planning -- History
موضوع	تمدن - تاریخ
موضوع	Civilization -- History
شناسه افزوده	عزیزیان غروی، محسن، ۱۳۷۲ -
شناسه افزوده	سازمان جهاد دانشگاهی تهران، انتشارات
رده بندی کنگره	III ۱۱۱:
رده بندی دیویی	۷۶۰/۳۰۷:
شماره کتابشناسی ملی	۸۷۶۶۹۶۹:
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا	

محل انتشارات

نام کتاب: از چغاگلان تا وال استریت تاریخ شهرنشینی در جهان

مؤلف: محمد صالح شکوهی بیدهندی - محسن عزیزیان غروی

ناشر: انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران

طراح جلد: محسن عزیزیان غروی

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

ناظر چاپ: احمد آرش

ISBN: 978-600-133-583-9

شابک: ۹: ۵۸۳-۱۳۳-۶۰۰-۹۷۸

www.jtcs.ir

نشانی: تهران - صندوق پستی ۱۸۶-۱۳۱۴۵

nashr.jutt@gmail.com

تلفن: ۶۶۹۵۴۳۶۸ - تلفکس: ۶۶۴۶۴۹۴۱

مراکز پخش: خانه کتاب دانشگاه: ۶۱۱۱۲۸۵۰ - ۶۶۹۷۳۴۲۳ - فروشگاه الکترونیکی: ۱۶book.ir

برای تهیه نسخه الکترونیک به آدرس fidibo.com مراجعه فرمایید.

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف یا ناشر تکثیر و کپی برداری کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

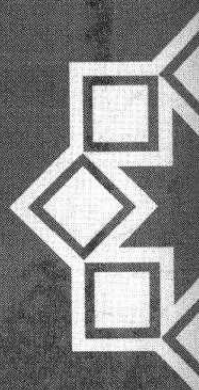
مقدمه ناشر

ایران امروز در اشتیاق توسعه و استقلال، گام‌های محکم و استواری برمی‌دارد. همه روزه در گوشه و کنار میهن ما جوانه‌های خودکفایی علمی و فنی نمایان می‌شوند و با عنایت و یاری خداوند متعال در سایه تلاش و کوشش جامعه علمی و دانشگاهی حرکت به سوی مرزهای دانش شتاب بیشتری به خود می‌گیرد. خدا را شکر می‌گوییم که این فرصت را به ما ارزانی کرد تا گام‌هایی هرچند کوچک در راه رشد و نشر دستاوردهای علمی و فرهنگی کشور برداریم، باشد تا با یاری خداوند منان و در پرتو همت اندیشمندان، نویسندگان، مترجمان و متخصصان مؤمن و متعهد بتوانیم در اعتلای علمی کشور عزیزمان ایران سهمی داشته باشیم.

انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران در راستای وظایف خویش و به منظور رسیدن به اهداف علمی-فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران اقدام به انتشار آثار ارزشمند و مورد نیاز علمی و دانشگاهی می‌کند. در این راه از کلیه اساتید، پژوهشگران، صاحبان قلم و اندیشه دعوت به مشارکت و همکاری می‌شود.

فهرست مطالب

- ۱۱ پیش گفتار حجت الاسلام محمد امین نخعی
- ۱۷ پیش گفتار نگارندگان
- ۲۵ بخش اول: تبیین نظریه‌های پیرامون منشاء شکل‌گیری سکونت‌گاه‌های اولیه
- ۵۵ بخش دوم: تمدن‌های نخستین
- ۱۰۱ بخش سوم: شهرنشینی در تمدن یونان
- ۱۲۵ بخش چهارم: شهرنشینی در تمدن روم
- ۱۵۱ بخش پنجم: شهرنشینی در قرون وسطی
- ۱۷۱ بخش ششم: رنسانس و عصر روشنگری
- ۱۹۷ بخش هفتم: انقلاب صنعتی
- ۲۱۱ بخش هشتم: پیش‌شهرسازی
- ۲۳۳ بخش نهم: طلوعه‌ی قرن بیستم، عصر شهرسازی
- ۲۵۷ بخش دهم: شهرنشینی و مدرنیسم
- ۲۸۵ بخش یازدهم: شهرنشینی و پست مدرنیسم
- ۳۱۵ بخش دوازدهم: شهرنشینی در شبه قاره هند (از آغاز تا کنون)
- ۳۳۹ بخش سیزدهم: شهرنشینی در چین و ژاپن (از آغاز تا کنون)
- ۳۶۱ بخش چهاردهم: شهرنشینی در آمریکا (از آغاز تا کنون)
- ۳۸۹ بخش پانزدهم: پست پست مدرنیسم و چشم‌اندازهای آینده‌ی شهرنشینی
- ۴۱۱ منابع تصاویر
- ۴۴۷ فهرست منابع و مآخذ

حجت الاسلام محمد امین نخعی

انسان‌ها در ابتدا نه در غار زندگی کرده‌اند و نه در چادر. این اولین عبارتی است که می‌توان براساس آن مدنیت انسان‌ها بر روی این که خاکی را توضیح داد. اجداد ما در ابتدا هیچ گاه شکارگر و خوراک جو نبوده‌اند. دومین عبارتی که مدنیت انسانی را توضیح می‌دهد، این نکته است که اولین دیوارها (خانه‌ها)، در همسایگی یکدیگر در قریه‌ها، روستاها و یا شهرها تشکیل شده است. اولین مجتمع مدنی در تاریخ بشری چیزی است که روستا یا دهکده نامیده می‌شود. بنابراین گزافه نیست اگر مدعی باشیم مدنیت و تمدن همزاد آدمی است و هم‌زمان با خود او در زمین متولد شده است. این معنای از مدنیت در نقطه مقابل «زیست طبیعی» قرار دارد. «زیست طبیعی» نحوه‌ای از زندگی است که سازگار با طبیعت حیوان است.

پرسش مهم این است که آیا انسان در آغاز آفرینش، موجودی مدنی آفریده شده یا ابتدا ماهیتی حیوانی داشته و دارای زندگی طبیعی بوده است و سپس به تدریج به مدنیت میل پیدا کرده است؟ اگر معتقد باشیم که انسان‌ها ماهیتاً حیوانی تکامل یافته‌اند، اصالت با زندگی حیوانی خواهد بود و براساس تکامل این حیوان پیچیده، تمدن بشری تشکیل می‌شود. براین اساس، جامعه، تاریخ، خانواده، شهر و حتی قریه مفاهیمی ثانویه و محصول تکامل یک حیوان است. همچنین اگر با نگاهی سطحی به تاریخ و تمدن

بنگریم، خواهیم دید که تاریخ یک سیر تدریجی دائم رشد را برانسان معرفی می کند. سیری از نادانی به دانایی و از حیوان منفرد به انسان متمدن.

اما با نگاهی عمیق تر خواهیم دید که گرایش به جامعه و ویژگی ذاتی و ماهوی انسان ها است و همواره انسان به طور فطری جامعه پذیر و جامعه ساز بوده است. البته باید برای اولین ساخت های حیات اجتماعی انسان ها دنبال محوری گشت که آدمی جامعه را بر اساس آن شکل داده باشد. قرآن این عنصر قوام بخش حیات اجتماعی را «بیت» معرفی می کند: «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ» در حقیقت، نخستین خانه ای که برای [عبادت] مردم، نهاده شده، همان است که در سرزمین مکه است و مبارک، و برای جهانیان [مایه] هدایت است (آیه ۹۶ سوره مبارکه آل عمران). این در حالی است که اولین سلول حیات انسانی خانواده ای است که متشکل از یک زوج انسانی می باشد. این اتفاق اولیه اصطلاحاً هبوط نامیده می شود و در نقطه ای که آن را مکه می نامیم رخ داده است.

با تلاشی نه چندان سخت می توان نشان داد که سنگ بنای همه ی تمدن های انسانی از مکه نشأت گرفته است. واژه ی مکه یک واژه بابلی از زبان مشترک بین النهرین باستان است. این واژه در اصل مگا و به معنی بیت است. در حالی که قرآن کریم آن را «امّ القرا» می نامد. گزارش هایی وجود دارد که مکه تنها وجه جمع آدمیان بوده است. حتی قبل از خلقت انسان ها نیز این شأن را داشته است و مورد توجه دیگران بوده است.

بعد از بیت که وجه جمع بیرونی یک اجتماع انسانی را تشکیل می دهد باید به معرفی دومین عامل وحدت بخش درونی به انسان ها در یک مدنیت معین اجتماعی پرداخت. این عامل را قانون و مجموعه ی قوانین منسجم را شریعت می نامیم. آن گاه بر اساس آن سیر تطور شهرنشینی و مدنیت انسانی را در یک مرحله، مرحله ی قوانین ساده (مناسک) و سپس ارتقا به قوانین منسجم و منظم یعنی «شریعت» می دانیم. شروع این مرحله از تطور حیات اجتماعی انسان ها توسط حضرت نوح علیه السلام ایجاد شده است: «شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا» از دین آنچه را به نوح سفارش کرده بود، برای شما تشریع کرد... (بخشی از آیه ۱۳ سوره مبارکه شوری).

در مرحله بعد این شریعت باید در یک مدل پیچیده تری توسعه پیدا کند یا اصطلاحاً «اقامه» گردد. اگر شریعت بخواهد در بستری اجتماعی اقامه شود، باید به مناسبات دیوان

سالاری، نظام سازی، شهرسازی و صدها عرصه دیگر با یک شبکه منظم، نگاهی جامع داشته باشد. قرآن کریم این حقیقت را به خوبی بیان می‌کند، آنجا که بین اقامه نماز با شهرسازی رابطه مستقیم برقرار کرده است: «وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَكَثِّرِ الْمُؤْمِنِينَ» به موسی و برادرش هارون وحی کردیم که برای قوم خود در مصر خانه‌هایی بسازید و شما و آنها خانه‌هایتان را روبه روی هم قرار دهید. آن‌گاه نماز را اقامه کنید (آیه ۸۷ سوره مبارکه یونس). آری. اقامه‌ی نماز به نحوه‌ی ساخت خانه‌ها و مهندسی شهری ارتباط دارد، و لوازم موضوع به اصل نماز خواندن ارتباطی نداشته باشد. از این رو اقامه‌ی دین جز با حاکمیت و بنای تمدن الهی با ولایت ائمه، ممکن نیست. چنان‌چه خداوند در آیه شریفه هم، شهرسازی را از هارون و موسی در جهت اقامه نماز می‌خواهد.

اگر تمدن‌های انسانی موفق به اقامه دین شوند، اثراتی در زیست بوم و جوامع انسانی دیده می‌شود که به صورت خاص قرآن آنها را این گونه معرفی می‌کند: «وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكْلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ» اگر آنان تورات و انجیل و سایر کتب آسمانی و احکامی را که از جانب پروردگارشان بر آنها فرو فرستاده شده اقامه می‌کردند، قطعاً از فراز سرشان وزیر پایشان بهره‌ها و نعمت‌های فراوان سرازیر می‌شد. (لیکن) برخی از آنان مردمی میانه‌رو و معتدل، و بسیاری از آنها بسی زشت‌کار و بد عمل‌اند (آیه ۶۶ سوره مبارکه مائده). در مقابل اگر اقامه‌ی کفر محقق شود، زیست بوم و زیست شهرهای انسان‌ها در بلندمدت دچار آسیب‌های جدی و تباهی بسیار خواهد شد: «ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ» در خشکی و دریا به سبب اعمال زشتی که مردم به دست خود مرتکب شدند، فساد و تباهی نمودار شده است (بخشی از آیه ۴۱ سوره مبارکه روم). در این نگاه، غایت مدنیت‌ها یا شهرهای طواغیت به سمت اِهْلَاکِ حَرِث و نسل خواهد رفت و لو در کوتاه مدت بتوانند شأنی از رفاه یا امنیت را برای انسان‌ها ایجاد کنند. دلیل اصلی این امر آن است که امنیت و رفاه پایدار فقط و فقط با هماهنگی نظام تکوین و نظام تشریع تحقق می‌یابد. این در حالی است که فقط طرح انبیاست که این هماهنگی را ایجاد می‌کند و طرح‌های توسعه‌ی دیگر لاجرم به ناهماهنگی یا به اصطلاح فساد می‌انجامد. «وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ

الْفُسَادَ» و چون برگردد [یا ریاستی یابد] کوشش می کند که در زمین فساد نماید و کشت و نسل را نابود سازد، و خداوند تباهاکاری را دوست ندارد (آیه ۲۰۵ سوره مبارکه بقره).

آن چه به طور مشخص زیست بوم انسان ها را در مرحله ی اقامه قوام می بخشد «مکه محوری» است. این مسأله از قرار دادن مکه به عنوان جهت عبادات تا برکت برای همه جهانیان و هدایت همه امت ها (که مهم ترین اثر زندگی دنیوی است) را دربرمی گیرد. «جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ» خداوند کعبه بیت الحرام را وسیله ی به پا داشتن مردم قرار داد (بخشی از آیه ۹۷ سوره مبارکه مائده). حضرت ابراهیم این مسأله را به نحوی زیبا در ضمن دعایی از خداوند مطالبه کرده است: «فَاجْعَلْ أَفْنِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ» پس تو دلهایی از مردمان را به سوی آنها مایل گردان و به انواع ثمرات آنها را روزی ده، باشد که شکر توبه جای آرند (بخشی از آیه ۳۷ سوره مبارکه ابراهیم).

در جمع بندی نکات فوق الذکر، باید گفت انسان موجودی است که سرگذشت خود را با یک حیات اجتماعی آغاز کرده است. توسعه حیات اجتماعی انسان ها یک جهت قهری ندارد، بلکه از دنیوی اصلی تأثیر می یابد.

الف: نیروی انبیا در قالب طرح خدا (اقامه دین)

ب: نیروهای دیگر در قالب طرح طواغیت

ثمره ی این دنیوی و در زیست بوم اجتماعی و شهری انسان ها دو گونه شهر و دو گونه تمدن و در نتیجه دو گونه طرح تحول و توسعه را به وجود آورده است. البته آدمیان مختارند هر کدام را که خواستند برگزینند و از تبعاتش برخوردار شوند. این عنصر اختیار انسان در هر عصر توسط انبیا امامت و راهنمایی می شود تا در یک تصمیم جمعی آدمیان با امامت ائمه، جامعه قسط و عدل را تشکیل دهند. «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» همانا ما پیمبران خود را با ادله و معجزات فرستادیم و با ایشان کتاب و میزان عدل نازل کردیم تا مردم به راستی و عدالت گرایند (بخشی از آیه ۲۵ سوره مبارکه حدید).

کتاب وزین و عالمانه ی «از چغاگلان تا وال استریت» توانسته است اوصاف تمدنی جوامع انسانی را در قرون و اعصار مختلف و در جغرافیاهای متنوع به خواننده بنمایاند.